

Rewilding as a new paradigm for nature conservation?

– Vi kan flytta alla miljöer ett steg närmare det vilda.

Det sa Linnéa Falk, Rewilding Sweden, när KSLA bjöd in till ett seminarium om rewilding i november 2019. Vid dagens slut konstaterade KSLA:s sjätte Wallenberg-professor, Tobias Kümmerle, att rewilding är ett brett och mångsidigt koncept såväl när det gäller att utveckla naturvården som när det gäller att återställa landskap där människor, viltstammar och naturmiljöer kan samexistera.

Text: LOTTA MÖLLER

Utgångspunkterna för dagen var att den europeiska landsbygden förändras, antalet betande tamdjur minskar och vi ser en skarpare uppdelning av markanvändningen där landskapet antingen är helt öppet eller täckt av produktions-skog. Samtidigt ser vi att de vilda djuren kommer tillbaka på bred front på många håll i Europa och att vi har ett antal miljöutmaningar, inte minst klimatförändringar, att hantera. För att bevara biodiversitet behöver vi ge naturen mer plats. Frågan för dagen var om rewilding kan vara ett sätt att göra det?

Mer än faunarestaurering

Rewilding som begrepp myntades i USA för ungefär 25 år sedan och handlade då om att återställa stora naturområden till ett vildare tillstånd, med särskilt fokus på att återskapa stammar av stora rovdjur. Idag frågar man sig om rewilding kan bli ett nytt paradigm för naturvård. Det berättar Tobias Kümmerle, professor i naturvård och biogeografi och initiativtagare till seminariet. I Europa, dit företeelsen kom något decennium senare, fokuserade man inledningsvis främst på stora betesdjur som alltid varit en del av våra landskap, men som försvunnit och ersatts av tama betesdjur. Idag är definitionen bredare. De stora djuren är fortfarande en viktig komponent, men fokus ligger nu mer på restaurering av ekosystem, och i vissa fall ekosystemtjänster.

– Efter den här dagen kan vi konstatera att rewilding är betydligt mer än faunarestaurering. Det handlar om att låta landskapen bli lite vildare och mer mångsidiga och att släppa fram mer av den naturliga dynamiken, sa Tobias Kümmerle. Det kan se olika ut på olika ställen – allt behöver inte göras överallt – men det kan till exempel handla om att låta bäckar återgå till sina naturliga flöden, att bruka skogen mer naturnära och att låta naturliga störningar som eld ta mer plats. Och att därmed få tillbaka stammar av stora däggdjur som har försvunnit.

Under seminariet blev det också tydligt att det finns ett antal diskussionspunkter inom rewilding. En viktig fråga är att fastställa vilket ursprungstillstånd man har att utgå från i olika sammanhang. Vilket utgångsläge, eller referensnivå, ska man sträva efter att ”återvända” till och när har man nått målet för ett rewildingprojekt?

Kunskap om referensnivåer kan visa vägen framåt

Jens Christian Svenning, professor vid Aarhus universitet, lyfte fram att många arter är betydligt äldre än något kulturlandskap och att arternas funktion är ännu äldre med tanke på att de genom evolutionen har utvecklats ur arter som fanns ännu tidigare. Det är viktigt att förstå att de flesta arter vi har idag har utvecklats i ekosystem som varit rika på stora betesdjur och att den typen av ekosystem därför utgör en evolutionär referensnivå.

Docent Carl-Gustaf Thulin, SLU Uppsala, beskrev att i Skandinavien fanns inga arter alls, och därmed ingen påverkan av vare sig växter eller djur, innan isen smälte undan för 12 000–14 000 år sedan. Då vandrade växterna, de vilda djuren och människan in ungefär samtidigt och formade landskapet tillsammans.

De här två exemplen på olika infallsvinklar belyser att det inte är självklart vilket det vilda naturtillstånd är, som man tar som utgångspunkt i rewildingarbetet. Flera av dagens talare var dock tydliga med att något som utmärker rewilding är strävan att driva en kontinuerlig utveckling mot landskap med fler naturliga inslag. Det är viktigare att uppnå självreglerande, dynamiska ekosystem än att nå ett tänkt, historiskt referenstillstånd.

Allmänhetens uppfattning kan också påverka vad som uppfattas som en rimlig referensnivå. I ett område som Sydafrika, där många stora djur har försvunnit eller starkt minskat i antal under de senaste decennierna, är det lättare

Tobias Kümmerle med en bisonoxe som sövts ner för att förses med ett satellithalsband. Foto: Tobias Kümmerle.

att få förståelse för ett återställningsprojekt än i exempelvis Europa där en del av de arter man vill återföra har varit borta i tusentals år, konstaterar Joris Cromsigt, docent vid SLU i Umeå.

Marktillgången en central fråga

En fråga som kopplar till den allmänna acceptansen för rewilding är tillgången på mark. Regina Lindborg, professor vid Stockholms universitet, lyfte fram att förutsättningarna varierar mellan olika delar av Europa.

– I Sverige är det en väldigt liten del av arealen som används för jordbruk. Att använda den jordbruksmark som tas ur produktion till rewildingprojekt skulle kunna bli väldigt konstigt, menade Regina Lindborg. Sverige har ju istället väldigt mycket skog, där man kan tänka sig att man gör en rewildingsatsning. Men inte på de övergivna jordbruksmarkerna som kommer att behövas nu och i framtiden.

Regina Lindborg lyfte istället fram möjligheterna att, som ett komplement till rewilding, med hjälp av betande tamdjur skapa värden på jordbruksmark som tas ur produktion. Genom att skapa seminaturliga betesmarker med extensiv skötsel kan man gynna biologisk mångfald. Det finns ett antal semidomesticerade arter som skulle kunna användas i den typen av projekt, inte minsta gamla lantraser. En sådan inriktning skulle motverka fragmentering av det hävdade landskapet, bidra till ett mer hållbart jordbruk och bibehålla många kulturvärden. Och dessutom vara en tillgång när det gäller den inhemska livsmedelsförsörjningen. →

Ge mer plats åt det vilda

– Vi ser att den europeiska landsbygden förändras i takt med att småjordbruk läggs ner och antalet betande tamdjur minskar, säger Linnéa Falk, vd för organisationen Rewilding Sweden, en dotterorganisation till Rewilding Europe, som jobbar för att ge mer plats för det vilda i samhälle och natur.

Landskapet blir alltmer polariserat; antingen väldigt öppet eller produktions-skog, fortsätter Linnéa Falk. Vi vill se naturen som en allierad i att möta dagens utmaningar. Det behöver inte alltid handla om stora vildmarksprojekt. Genom att lägga ett sedumtak och ställa ut bikupor på taket till Kulturhuset i Stockholm har man tagit den miljön ett steg närmare det vilda. I västra Norrbotten, i området Lapponia Extended, är det andra förutsättningar och där handlar det snarare om att kartlägga naturskogar, anpassa skogsbruket och kanske återinföra skogsvildren och muskoxe för att förflytta sig längs "förvildningsskalan".

Linnéa Falk.
Foto: Rewilding Sweden.

Tittar man framåt så diskuteras det att återinföra skogsvildren och man ser också möjligheter att kombinera bäver, våtmarker och svart stork, säger Carl-Gustaf Thulin.
Foton: Bäver – KMW2700 [CC BY-SA 2.0], vildren – Tim Strater [CC BY-SA 2.0], svart stork – Till Niermann [CC BY-SA 3.0].

Är människan med eller inte?

Människans roll är en fråga som diskuteras ur många aspekter inom rewilding. Är människan en del av de naturliga systemen, och människans påverkan på naturmiljöerna därmed något som ska ingå i bedömningen av hur man vill utveckla ett landskap? Eller innebär rewilding att man strävar efter att skapa system som är så lite påverkade som möjligt av mänskliga aktiviteter? Från åhörare uttrycktes en oro för att man genom rewilding riskerar att skapa binära landskap där man vill ha människor på ett ställe och naturen på ett annat. Carl-Gustaf Thulin lyfte fram att det svenska landskapet till stor del är väl integrerat.

– Jag tycker vi har det man skulle kunna kalla den svenska modellen, sa Carl-Gustaf Thulin. Vi har enormt rika vilda stammar av klövvilt och vi har även de stora rovdjuren även om de kanske inte är jättemånga. Så vi lever i princip i den integrerade verkligheten och befinner oss långt ifrån till exempel Danmark och definitivt Holland där markanvändningen är betydligt mer uppdelad. Så vi har en modell

Sveriges vilt – en historisk resurs för framtiden

Flera av dagens talare var eniga om att inom rewilding är det viktigt att förstå historien, men inte fastna där utan att ha fokus på framtiden.

För att ta Sverige som ett exempel så har vi här, enligt Carl-Gustaf Thulin från SLU, en god bild av den postglaciala återkoloniseringen. För 10 000–12 000 år sedan fanns det isbjörnar här, liksom jättehjort, visent, vildhäst och ett fåtal mammutar. Vildren fanns fram till 1800-talet. När Gustaf III i slutet av 1700-talet upplät jakten till allmogen försvann stora delar av det ätbara viltet på några decennier. De stora rovdjuren började då äta mer tamdjur och i takt med att människor utvecklade bättre redskap uppstod en hetsjakt på rovdjur. Under första halvan av 1800-talet bildades Svenska Jägareförbundet som ett initiativ för att rädda kvar de stora bytesdjuren, och kort därefter Naturskyddsföreningen. Under 1900-talet har sedan bland annat bäver, vildsvin, gäss och älg återkommit och ökat stort i antal.

– Dovhjort, som är en främmande art här, är det bästa klövviltet om man vill ha gräsätare. Det är en stigande stjärna i Sverige, eftersom vi behöver skapa fler betade gräsmarker, säger Carl-Gustaf Thulin. De stora viltstammarna, och inte minst älgen, är viktiga för varumärket Sverige och bidrar starkt till en växande turistnäring. Viltet bidrar också till matproduktionen – i Sverige äter vi 20 000 ton viltkött per år. Tittar man framåt så diskuteras det att återinföra skogsvildren och man ser också möjligheter att kombinera bäver, våtmarker och svart stork.

Carl-Gustaf Thulin.
Foto: Cajsa Lithell, SLU.

och det är mer en fråga om hur vi ska bevara den, utveckla och eventuellt exportera den.

Joris Cromsigt pekade på att i ett globalt perspektiv har dynamiken och utvecklingen i en stor del av världens öppna ekosystem drivits dels av betande djur, dels av eld, medan klimatet och marken har getts för stor betydelse när man har studerat utvecklingen av ekosystemen. Mycket av forskningen om dessa öppna ekosystem bedrivs på södra halvklotet och Joris Cromsigt uppmanade forskarkollegor att dra mer lärdom av den litteratur som publiceras där. Försök som ska visa på effekterna av bete och bränning i olika kombinationer genomförs på Nordens Ark.

Utmaningen: att knyta banden mellan samhället och naturen

Tobias Kümmerle menade att Sverige ligger några decennier före Tyskland och andra europeiska länder i det avseendet att inflyttningen till städerna från landsbygden, och därmed omvandlingen från ett jordbruks- till ett skogslandskap har pågått längre här. Det innebär att Sverige sannolikt befinner sig högre upp på en "vildhetsskala" än många andra länder och att det borde finnas mer utrymme för rewildinginitiativ här. Det kan också innebära att Sveriges erfarenheter kan ge en inblick i hur utvecklingen kan komma att se ut på andra håll.

Den stora utmaningen, för hela Europa, ligger i att hitta sätt att knyta ihop samhället och naturen, när människor inte vill bo kvar och bruka marken.

– Tidigare var de här banden tydliga, eftersom människor brukade och levde av marken, säger Tobias Kümmerle. Nu måste vi skapa nya band, genom att människor upplever naturen och lever där utan att nödvändigtvis bruka marken. Rewilding kan vara en del av lösningen på den utmaningen, menar Tobias Kümmerle.

Initiativtagare

Initiativtagare till och arrangörer av seminariet den 19 november var Tobias Kümmerle, professor i naturvård och biogeografi vid Humboldt-Universität Berlin och Henrik Smith, professor i ekologi vid Lunds universitet.

Tobias Kümmerle är innehavare av en av de så kallade Wallenbergsprofessurerna som finansieras av Alice och Knut Wallenbergs fond med anledning av KSLA:s 200-årsjubileum. Donationen innebär stöd till framstående internationella professorer för att arbeta vid ett svenskt universitet under ett år. De som tilldelas professurerna ska uppvisa en kombination av excellens och tvärvetenskap och varje professor arrangerar ett seminarium vid KSLA under sitt gästår.

Tobias Kümmerle.
Foto: Alma Bokenstrand.